

O VÝCHOVE K VEDECKÉMU SVETOVÉMU NÁZORU MEDZI MLÁDEŽOU

MICHAL HAVRAN

Poznanie marxisticko-leninskej ideológie má zvlášť pre mladých ľudí veľký význam preto, lebo pomáha pri formovaní vedeckého svetonázoru a ovplyvňuje všetky stránky ich života. Práve preto, že mladí ľudia majú veľké množstvo záujmov, vedia absorbovať veci a javy ináč ako dospelí — nemajú životné skúsenosti, stálosť, ale veľa sklonu k povrchnosti a myšlienkovej neposednosti — je výchova mladých ľudí k vedeckému svetonázoru vec zložitá.

Brzdou pri vytváraní vedeckého svetonázoru sú u značnej časti mládeže náboženské prežitky. Mladí ľudia majú v pomere k staršej generácii — pokiaľ ide o vplyv náboženských prežitkov na ich vedomie — veľkú výhodu: nepôsobia na nich sociálne korene, sú zabezpečení materiálne a majú veľké možnosti rozvoja tvorivého uplatnenia. Okrem toho vplyv mohutnej kultúrnej revolúcie kladie vedomie človeka na vyššiu úroveň.

Mnohí ľudia sa domnievajú, že samotná zvyšujúca sa úroveň u nás by mala stačiť, že sa ideovému vývinu mladých ľudí netreba zvlášť venovať. Je správny takýto názor?

Redakcia Smeny urobila v minulom roku anketu s mladými ľuďmi „Prečo som sa rozišiel s náboženstvom“. Táto anketa mala medzi mládežou značný ohlas a hlavne ukázala to, čo je spoločné u mladých ľudí pri rozchode s náboženstvom. Domnievam sa, že poznatky v nej získané môžu byť vodidlom, akými smermi sa máme zamerať pri ateistickej výchove.

Čo ukázala anketa?

Redakcia Smeny chcela predovšetkým mladým ľuďom ukázať, ako sa dopracovali niektorí mladí alebo i starší ľudia — komunisti k vedeckému svetovému názoru, čo ich viedlo k tomu, že sa s náboženstvom rozišli, ako oni proti náboženstvu bojovali, ako im poznanie ideológie strany otváralo oči. Súčasne sme chceli ukázať, ako sa prebívajú a dospievajú k ateizmu ľudia dnešnej mladej generácie. Chceli sme takto, a iste sa nám to medzi čitateľmi podarilo, podporiť boj proti náboženstvu vo vedomí mladých ľudí, ukázať im ťažkosti a problémy, s ktorými tí, čo napísali, zápasili, a priviesť tých čo veria, k tomu, aby sa nad sebou zamysleli. Veľa mladých ľudí nám opísalo svoju cestu k ateizmu nebojácne a s rozhodnutím, pomáhať, a to i napriek tomu, že očakávali všelijakú reaguenciu od priateľov alebo i rodičov, aby sa aj ich priatelia a všetci mladí ľudia zbavili náboženských prežitkov,

Treba však povedať dve veci: že tu išlo skutočne o tú najvedomejšiu časť mladých ľudí, ktorá sa zúčastňuje a pomáha pri ateistickej výchove mládeže, odhodlaná bojovať proti náboženstvu aj napriek prekážkam, ako i to, že u mladších čitateľov ide tu skôr o rozchod s cirkvou, cirkevnými obradmi; nie však ešte o úplné ideologické vyhranenie. Napriek tomu z toho, ako oni vidia príčiny svojho rozchodu s náboženstvom, možno vyvodzovať určité zovšeobecnenia pre zamerania nášho boja proti náboženstvu a jeho celkovej orientácie.

V čom sú príčiny rozchodu?

Najviac sa medzi príčinami objavili tieto základné otázky: sociálne motívy, snaha po sociálnej spravodlivosti a odsúdenie cirkvi ako vykorisťovateľa, výčiny fašizmu nášho a zahraničného vo vojne, poznatky o darvinizme vštepené v školách alebo prednáškach, prednosť kultúrneho využitia pred návštevou cirkevných obradov a nemravný život niektorých duchovných.

Z príspevkov sa vôbec veľmi jasne črtalo silné sociálne a protifašistické precítenie

a otvorená kritika vykorisťovateľov. Mladí ľudia odsúdili bývalých biskupov alebo iných cirkevných hodnostárov za to, že zdierali náš ľud na svojich statkoch, Vatikán za jeho vydrídušstvo a chamtivosť, cirkev ako takú za podporu fašizmu, či už v Slovenskom národnom povstaní, za vojny alebo v súčasnom období odsúdili i prepych Vatikánu, jeho vykorisťovateľské chůtky a vôbec jeho spájanie s imperialistami. Viacej mladých ľudí odvrátila od cirkevi chamtivosť alebo poklesky niektorých farárov. Je veľmi pozoruhodné, že takmer každý z mladých ľudí si spomína na hodiny prírodovedy alebo prednášky ateistické mimo školy, ako im pomáhali, otvárali oči, vzbudzovali materialistické myšlienky. Ba mnohí z nich si pamätajú dokonca slová svojich profesorov z týchto predmetov; ako ich učili, čo im vštepovali do srdca, ako ich viedli k materialistickému chápaniu javov.

Okrem iných otázok sa prejavila i určitá praktická stránka života. Prevládalo v nej pochopenie využiť svoje voľno tak, že namiesto kostola volili radšej návštevu kultúrnych podujatí, nevideli v náboženských obradoch iné, ako nezmyselnú príťaž v živote a stratu času. Teda účelnosť, snaha po kultúrnom rozvíjaní u nich potlačila vplyv náboženských úkonov, väbiace prostredie tymianu, kúzlo obradného opojenia.

A ďalšia zaujímavá črta: väčšina mladých ľudí dospela k svojmu vyrovnaniu s náboženstvom i napriek tomu, že rodičia sú nábožensky zatažní a chceli ich viesť opačnou cestou. A napokon: do anky sa iba veľmi zriedkavo zapojili mladí ľudia, ktorí predtým boli napr. evanjelikmi, kalvínmi; až na niekoľko prípadov išlo všade o bývalých katolíkov. To zdá sa potvrdzuje skutočnosť, že čím viac sú modernizované náboženské poučky a čím menšia je ich dogmaticnosť, tým ťažšie sa s nimi ľudia vyrovnávajú. Je iba prirodzené, že u každého účastníka diskusie nepôsobila iba jedna stránka veci, ale naopak, že tu na vedomie mladých ľudí vzájomne pôsobili viaceré stránky. Tieto príčiny rozchodu s náboženstvom nám potvrdzujú veľkú silu obrodnenia socialistického človeka, jeho ruzumu a logiky; v nových podmienkach života vyrastajú noví ľudia. Mladí ľudia nielenže správne chápu život, ale i čosi viac; neboja sa svoju pravdu otvorene vyznať, ba o ňu i bojovať. Potvrdzuje to však i ďalšiu stránku veci, že naše zameranie, pokiaľ sa týka ciest ateistickej výchovy: venovať sa predovšetkým pozitívnym formám — popularizácii vedeckých a technických poznatkov, novým formám občianskeho života — je správne. Ak sa však celkove pozrieme na príčiny rozchodu s náboženstvom a porovnáme to s výsledkami a nárokmi — predsa vyvstane z toho, že je ešte čo zlepšovať.

Nazdávam sa, že v ateistickej propagande medzi mládežou vzhľadom na jej vlastnosti, a to: veľký smäd po poznaní, záujem o kultúrne vyžitie, snahu po hľadaní pravdy a spravodlivosti, mali by sme tieto vlastnosti využívať oveľa účinnejšie a smelšie, avšak aj citlivejšie. A hádam sa to najmä žiada pri výchove robotníckej a roľníckej mládeže.

Námety na zamyslenie.

Ako teda zamerať ateistickú propagandu medzi mládežou, aby bola čo najviac účinná, aby čo najviac ovplyvňovala upevnenie vedeckého svetonázoru? Chceme tu vyjadriť názor na niektoré problémy a podať zopár námietok na uváženie.

Aj naša anketa potvrdila, že okrem pozitívneho vysvetľovania prírodných javov vesmíru, Zeme, človeka a vedeckých poznatkov vôbec, treba väčšiu pozornosť venovať činnosti Vatikánu a iných cirkevných centrál, ich spojenectvu a spolupráci s fašizmom v minulosti i dnes, jeho vzťahu k vojne a mieru. Zvláštnu pozornosť si zaslúžia i otázky fašizmu ako takého, jeho zločiny v minulosti a dnes. No i samotná propagácia nových poznatkov vedy a techniky je zvlášť medzi mládežou zložitejšia. Záleží tu nielen na

správnom prístupe k poslucháčom a zaujímavom podaní látky, ale i na tom, do akej miery je podaná presvedčivo.

A teraz k jednej chúlostivej otázke. Predovšetkým na dedinách máme ešte veľa mladých ľudí, ktorí či už dobrovoľne alebo na príkaz rodičov navštevujú náboženské obrady. Je ešte dosť najmä dievčat — študentiek utiekajúcich sa obzvlášť v období skúšok ku kostolu. Dokonca nájdete i dosť sväzáčkových funkcionárov, ktorí často chodia na sväzacke schôdze priamo z pobožnosti. Skúsenosti ukazujú, že na niektorých dedinách ešte má veľký vplyv i na výchovu mládeže kňaz: láka chlapcov a dievčatá či už televízorom, rádiom, obrázkami. Je hodne rodičov, ktorí ak ide o účasť ich detí na kultúrnych podujatiach, majú námietky — zato však majú úplnú dôveru v kňaza a nemajú námietky, keď ich dcéra alebo syn chodia na tieto „sedánky“. Je pravda, že je tu snaha rodičov vychovať zo svojich detí dobrých ľudí a sú presvedčení, že to je cesta k tomu. Máme však na druhej strane prípady, kde kňaz túto dôveru hrubo zneužil, o čom svedčia niektoré činy, ktoré riešil súd.

Myslím, že tu je viacej námetov na to, ako by sa dalo účinnejšie bojovať proti náboženstvu i ako ideológii. Doteraz uplatňujeme tu iba jednu stránku vecí: podporujeme kultúrne vyžitie, snažíme sa umožniť, aby sa mladí ľudia nasýtili kultúrou, zavádzame družstevné alebo sväzacké kluby a iné osvetové zariadenia, teda pozitívnou formou.

No nemali by sme viacej a smelšie pranievať popri ostatnom i nezmyselnosť náboženských obradov, zamedziť tak zvädzanie mládeže do kostolov, vôbec ukázať falošnosť ich pompéznosti? Nestojí na zamyslenie otázka, či by sme nemohli prostredníctvom tlače a inými propagačnými prostriedkami ovplyvniť až bezhraničnú dôveru niektorých rodičov i mládeže v kňazov?

Nemali by sme i takto oveľa otvorenejšie a smelšie pôsobiť na city rodičov i mládeže a využiť jej zmysel pre spravodlivosť, praktický život?

Na neposledné miesto patrí i lepšie využitie nových foriem občianskeho života — najviac sväzáčkových svadieb, zápisov novorodeniatok do matriky, socialistických pohreb-
bov. Hlavne sväzacke svadby treba povedať, že prerážajú najmä v našich závodoch, predovšetkým pomocou kolektívov súťažiacich o titul BSP. Medzi mládežníckymi kolektívmi sa dnes začína veľký var: mladí ľudia chcú svoje konanie dať do súladu s novou morálkou socialistického človeka. Je hodne príkladov, kde sa nábožensky založení rodičia postavili do cesty tomu, aby ich dieťa malo sväzackú svadbu. Mladí, hoci sami už neveria a ani nechcú ísť do kostola, sú často, ak si to nechcú doma „rozhádzať“, donútení konať dvojtvárne, zo sväzackej svadby utekať do inej dediny do kostola. Je pravda, že často to sa „podvolia“ iba preto, že sa nemôžu odsťahovať. A tu nemožno poprieť dve veci: že rozhodujúce pre to, aký bude sobášny akt je predovšetkým to, ako a pokiaľ majú sami mladí ľudia vyhranený svoj svetonázor, ako i to, že rodičom ide predovšetkým o to, aby mali záruku, že ich dieťa je zrelé pre správne samostatné rozhodnutie. Život v súťažiach kolektívov priniesol už dnes i do tejto stránky života nové prvky. Členovia súťažiacich kolektívov v mnohých závodoch sa začínajú ujímať iniciatívy a chodia presvedčať rodičov, aby nebránili deťom v láske, keď sú rôzneho náboženského vyznania a aby súhlasili so sväzackou svadbou. Dedinskí „filozofi“ našli na to svoje štipľavé pomenovanie, že takí ľudia budú žiť na „knižku“. A tu myslím, že nové obrady by si zaslúžili oveľa viac pozornosti v našej tlači, zo strany spisovateľov a ruky umelcov či už pri propagácii týchto nových prvkov, nehovoriac už o nových skladbách piesní, básňach, obrazoch, textoch, ako pre sväzacke svadby, tak i pre iné formy občianskeho života.

Ako teda vzhľadom na odlišnosti mládeže urobiť ateistickú propagandu účinnejšou? I tu myslím sa žiada istá diferenciacia v dosahu jednotlivých agitačných a propagan-

distických prostriedkov v pôsobení na vedomie mladého človeka. Vidí sa mi, že sú dva smery: to, čo dávame mládeži denne bez toho, aby si to ona uvedomila, že ju agitujeme, alebo získavame — na jednej strane a kde ju bezprostredne musíme agitovať, vťahovať, získavať, apelovať na jej socialistické vedomie na druhej strane. (Myslím tu, prirodzene, iba pokiaľ sa týka ideologickej výchovy ako časti komunistickej výchovy vôbec s prihliadnutím na to, že rozhodujúca je výchova prácou.) K tej prvej kategórii patrí divadlo, film, výstavy, v menšej miere rozhlas a televízia a k tej druhej — prednášky, besedy, tlač.

Domnievam sa, že takéto rozlíšenie je na mieste obzvlášť preto, že najmä v televízii je väčšia možnosť pôsobiť vizuálne i vokálne. Okrem toho je vždy skôr a väčší záujem u ľudí o počúvanie ako o čítanie. V novinách viacej čitateľ uplatňuje svoju priberčivosť, môže si lepšie vybrať, viac pociťuje únavu. Divadlo, film, rozhlas, televízia oveľa vo väčšej miere pôsobia na väčší okruh ľudí, nekonzumujú sa zväčša „na jednej nohe“, ako je to často pri tlači, majú svoje zaujímavé špecifikum, teda, že ich mladí ľudia oveľa viacej počúvajú alebo navštevujú. A práve preto, že sú to prostriedky oveľa účinnejšie, pútavejšie čo do spôsobu emótvneho pôsobenia (obraz, hovorené slovo atď.), oveľa väčšiu úlohu by mali zohrávať pri pôsobení na výchovu k vedeckému svetovému názoru, a teda i ateistickú výchovu medzi mládežou. Je pravda, že televízia začala s otázkami vedeckého svetového názoru v reláciách, zaraďuje i vedecko-populárne filmy. No nezapôsobila by oveľa viacej a účinnejšie hlavne v propagande na dedine, napríklad inscenácia televíznej hry Galileo Galilei, Polnočnej omše alebo Svätej Jany? V televízii sme vedeli urobiť experiment — operu Krakatit — prečo by sa nemohla pripraviť niektorá z týchto hier, alebo využij Hadákové a Pelcove protináboženské karikatúry atď. Rozhodne je i väčšia možnosť propagácie pozitívnych foriem: vedecko-populárnych prednášok, filmov, sväzáčkových svadieb, zápisov do matrik i v rozhlase — hlavne v mládežníckom vysielaní.

Veľký prínos pre ateistickú výchovu mládeže znamenalo uznesenie ÚV KSČ o priamom vedení ČSM straníckymi organizáciami a orgánmi. Okrem iného sa toto uznesenie prejavilo v tom, že na školách i závodoch začali prednáškami alebo vôbec školením o vedeckom svetonázore. Organizovali sa pre mládež cykly prednášok, zakladali sa ateistické krúžky. Ak chceme splniť uznesenie ÚV KSČ o práci medzi mládežou, pokiaľ ide o ideovú výchovu mládeže nielen na školách a v závodoch, ale predovšetkým na dedinách, mali by sme viac do dôsledkov stavať na základoch, ktoré pre ateistickú výchovu nevyužilo priame vedenie ČSM, a rozvíjaním všetkých foriem ideologického vplyvu mali by sme dosiahnuť vo výchove mládeže k vedeckému svetonázoru lepší prístup ako doteraz, viac smelosti a väčšiu sústredenosť. Rozhodne nemožno vystačiť s náhodilosťou, ale naopak, treba sústavne pôsobiť na vedomie mladého človeka, pomáhať mu — aby na neho menej pôsobili vplyvy náboženských prežitkov, aby našiel odpoveď na nejasné otázky, aby sa budovalo na tom, kde začala škola.

ZÁRUKA PLODNÉHO ROZVOJA VEDY JE V JEJ NEROZLUČNOM SPOJENÍ S TVORIVOU PRÁCOU LUDÍ, S PRAXOU KOMUNISTICKEJ VÝSTAVBY.

PROGRAM KSSS